

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว
ย้อนรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์
ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
The management of community learning centers for
historical retrospective tourism through artworks in
Khok Pho District, Pattani Province

ศุภาวิณี กิติวินิต (Suphawini Kitiwinit)¹

วัชร ขาวสังข์ (Watchara Khaosung)²

วุฒิชัย คงยัง (Wutthichai Kongyang)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวย้อนรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เป็นผู้บริหารและปฏิบัติ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ และเยาวชน จำนวน 20 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา รวมทั้งการใช้แบบสอบถามวิธีวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน

¹ อาจารย์ สาขาวิชารัฐกิจท่องเที่ยว โรงแรม และการจัดงาน, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
Lecturer, Major in Tourism Hotel and Event, Faculty of Management Sciences, Yala Rajabhat University
Email : suphawini.l@yru.ac.th

² อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการ, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
Lecturer Dr., Major in Management, Faculty of Management Sciences, Yala Rajabhat University
Email : watchara.k@yru.ac.th

³ อาจารย์ สาขาวิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
Lecturer, Major in International Business, Faculty of Management Sciences, Yala Rajabhat University
Email : wutthichai.k@yru.ac.th

400 คน จาก 12 ตำบลในอำเภอ โคกโพธิ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการหาค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว มีความสำคัญ 7 ด้านประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การจัดการ 3) การจัดการด้านบุคคล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 4) การอำนวยความสะดวก 5) การประสานงาน 6) การรายงาน 7) การจัดสรรงบประมาณ สำหรับปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก คือ ระดับความรู้ของข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและโบราณวัตถุ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$; $SD = 0.96$) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$; $SD = 1.12$) และ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$; $SD = 0.85$) ทั้งนี้ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวย้อนรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านบริบทและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ 2) ด้านการมีส่วนร่วม 3) ด้านการจัดการ และ 4) ด้านการเรียนรู้

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, แหล่งเรียนรู้ชุมชน, การท่องเที่ยวย้อนรอยประวัติศาสตร์, งานศิลป์

Abstract

The objectives of this research were to study the management of community learning centers, factors affecting community participation in developing community learning centers into tourist attractions, and to analyze appropriate participation factors for managing community learning centers for historical retrospective tourism through artworks in Khok Pho District, Pattani Province. The research methodology used was qualitative and quantitative research methods. Qualitative data was collected through semi-structured interviews with 20 purposively selected key informants

including administrators, practitioners, academics, community leaders, officials, and youths. Data was analyzed using descriptive analysis. Quantitative research was also conducted using questionnaires distributed to a sample of 400 people from 12 sub-districts in Khok Pho District. Quantitative data was analyzed using percentage and means. The findings revealed that managing community learning centers for tourism was important in 7 aspects: 1) planning 2) management 3) human resource management for tourism promotion 4) directing 5) coordination 6) reporting and 7) budget allocation. Factors affecting community participation in developing community learning centers consisted of main factors including knowledge level of historical, artistic and cultural evidence which was at a high level overall ($\bar{x}$ = 3.82; SD = 0.96). Community participation in managing community learning centers was at a moderate level overall ($\bar{x}$ = 3.37; SD = 1.12). Factors affecting the success in developing community learning centers was at a high level overall ($\bar{x}$ = 4.05; SD = 0.85). The analysis of appropriate participation factors in managing community learning centers for historical retrospective tourism through artworks in Khok Pho District, Pattani Province could be divided into 4 aspects: 1) context and conservation of historical resources 2) participation 3) management and 4) learning.

Keywords: Management, Community learning centers, Historical retrospective tourism, Artworks

1. บทนำ (Introduction)

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อเข้าใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น (สมจิตร อินทมน และปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร, 2557) ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้รับความนิยมเนื่องจากความสนุกที่ได้รับแล้วยังได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในชุมชนนั้น ๆ ทราบถึงแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้จังหวัดปัตตานี 1 ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็เป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต จากการเป็นเมืองท่าที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ และเรื่องราวมากมายตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ประชากรอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ไทยพุทธ ไทยมุสลิม มีการหยิบบ่มประเพณี วัฒนธรรมร่วมที่คล้ายกัน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมเรื่องอาหาร การแต่งกาย การละเล่น งานศิลป์ ภาพวาด และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ ผ่านงานศิลป์ที่น่าสนใจและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้แก่ รูปปั้นหลวงปู่ทวดขนาดเท่าองค์จริงประดิษฐานภายในวิหารเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ลักษณะสถาปัตยกรรมทรงไทย ณ วัดช้างให้ หรือวัดราชภฏ์บูรณะ พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 7 เป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวงใน พ.ศ. 2472 เป็นอาคารทรงไทยหลังคาจั่ว มีมุงด้วยกระเบื้องดินเผาประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ตัวไม้พลับพลาทาสีแดง มัสยิดนัจมุดดิน หรือที่ชาวบ้านรู้จักในนาม มัสยิด 300 ปี เป็นศาสนสถานเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีการก่อสร้างแบบผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบไทยและสถาปัตยกรรมของมุสลิม และ การแกะสลักลายของเรือพระที่ประดับด้วยกระดาดทองในประเพณีชักพระของอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันออกพรรษา อีกทั้งยังมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ น้ำตกทรายขาว น้ำตกโฝงโฝง น้ำตกอรุณวาริน ที่ควรได้รับการพัฒนารักษาบรรยากาศสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และเสริมคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจาก

สถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของอำเภอโคกโพธิ์มีองค์ประกอบความพร้อมในด้านต่างๆ อาทิ ภูมิศาสตร์ ศิลปะ ความเชื่อ วัฒนธรรม รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง เกิดการพัฒนาศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวยั่งยืน

เมื่อกาลเวลาผ่านไปได้มีการพัฒนาประเทศขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ศิลปะวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมในอดีตถูกละเลยความสำคัญ เพราะผู้คนในสังคมต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัวเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ความภูมิใจในรากเหง้าของตนเองเจือจางลง สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาชุมชนไม่เข้มแข็งซึ่งต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ด้วยการส่งเสริมให้คนในประเทศตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปะวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมสืบสานองค์ความรู้ของชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ให้ได้เห็นคุณค่าและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมชุมชนที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน สร้างให้เกิดความเข้มแข็งให้กับชุมชน (กรกฎ แพทย์หลักฟ้า และคณะ, 2558) ซึ่งในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนหลังได้ศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงมีการผสมผสานทางประเพณี วัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและมุสลิมอย่างสันติสุข จนได้เป็นชุมชนเป้าหมายของการส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา เพื่อสร้างขีดความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน ทำให้เกิดรายได้รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการสืบทอดความรู้ทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ หากแต่ปัจจุบันพบปัญหาสำคัญของแหล่งเรียนรู้ชุมชนอำเภอโคกโพธิ์ที่ขาดการบริหารจัดการ เนื่องจากชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่องควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ให้เหมาะสมกับการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้ชุมชนยังขาดประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ อาทิ การจัดทำเอกสารสื่อประชาสัมพันธ์ วิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจในการเข้าชม รวมถึงการขาดรูปแบบในการทำบำรุงรักษาสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่จะเสื่อมสลายไปตามธรรมชาติ

จากความสำเร็จที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงต้นทุนทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ ของพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ควรศึกษาถึงการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนและปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอันรียประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลปกรรมถึงวิเคราะห์ถึงการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันรียประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลปกรรมที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเป็นการเปิดโอกาสสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน อีกทั้งสืบสานอนุรักษ์ให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการดูแลรักษาให้ทรัพยากรคงอยู่สืบทอดถึงลูกหลานรุ่นต่อไป

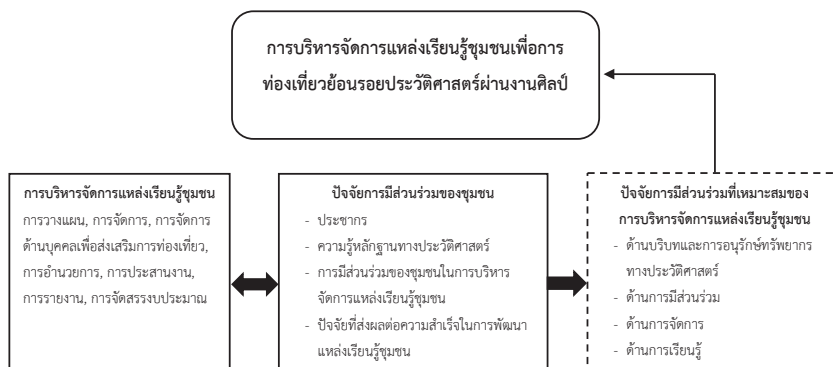
2. วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันรียประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลปกรรม ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอันรียประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลปกรรม ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันรียประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลปกรรม ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

3. กรอบแนวคิดงานวิจัย (Research Conceptual Framework)

จากการทบทวนวรรณกรรมโดยอาศัยทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้จากกระบวนการสร้างมโนทัศน์ จนได้กรอบความคิดเชิงทฤษฎี (theoretical framework) ซึ่งเป็นแบบจำลอง แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องตามทฤษฎี (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2543) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน และ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของประชากร ข้อมูลความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน และ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ส่วนตัวแปรตาม

ได้แก่ ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ประกอบด้วย ด้านบริบทและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ด้านการมีส่วนร่วมด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

4. วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การศึกษานี้เป็นการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีระบบวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินงานตามแผน การตรวจสอบความร่วมมือในการพัฒนา และการปรับปรุง ดังนี้

4.1 วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

4.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (Selvi, A. F., 2019) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ต้องอาศัยในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับนโยบาย 3 คน ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ 3 คน นักวิชาการ 3 คน ผู้นำชุมชน หรือปราชญ์ 2 คน ผู้นำทางศาสนา 1 คน ผู้ประกอบการในพื้นที่ 2 คน

เจ้าหน้าที่รัฐ 2 คน เจ้าหน้าที่จากองค์กรที่มีความเกี่ยวข้อง 2 คน ตลอดจนเยาวชนในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 2 คน

4.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยคุณภาพครั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ และความคิดเห็นในด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาสรุปประเด็นโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แล้วนำเสนอแบบพรรณนาความ ใช้การพรรณนาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบตามประเด็นเนื้อหาที่ศึกษา แบ่งแยกเป็นกลุ่มตามเนื้อหา ตัวแปร และประเด็นหลักตามที่กำหนด คัดสรรข้อมูลที่ต้องการ และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ แล้วนำเสนอเชิงบรรยายประกอบการอภิปรายผล

4.2 วิธีวิจัยเชิงปริมาณ

4.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ วิเคราะห์จากประชากรที่อาศัยในพื้นที่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี จำนวน 59,712 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี, 2563) อำเภอโคกโพธิ์ มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 82 หมู่บ้าน ดังนั้นจึงใช้การสุ่มตัวอย่างประชากรแบบง่าย (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2543) โดยการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรจริงของแต่ละตำบล จนได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละตำบล ดังนี้ ตำบลควนโนรี 36 คน ตำบลท่าเรือ 34 คน ตำบลทุ่งปลา 25 คน ตำบลปากกล่อ 45 คน ตำบลนาประดู่ 63 คน ตำบลทรายขาว 28 คน ตำบลป่าบอน 30 คน ตำบลบางโกระ 18 คน ตำบลมะกรูด 38 คน ตำบลช้างให้ตก 17 คน และ ตำบลโคกโพธิ์ 66 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 400 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลแบบบังเอิญหรือกลุ่มตัวอย่าง ยินดีให้ความร่วมมือ โดยให้ความสำคัญผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนัก ในเรื่องของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

4.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อคำถาม 5 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุที่จะรวบรวมไว้ในแหล่งเรียนรู้ชุมชน ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน และ ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามปัญหาและข้อเสนอแนะ

4.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

สำหรับแบบสอบถามทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย (Research Results)

ด้วยบริบทของชุมชนในปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่อย่างสงบสันติและมีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกัน ทั้งนี้วิถีชีวิตประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีความเกื้อกูลกันเสมอมา หากแต่ความสำคัญเชิงพื้นที่ที่สามารถกล่าวได้ว่า อำเภอโคกโพธิ์มีสถานที่เชิงประวัติศาสตร์หลายแห่ง เช่น วัดราษฎร์บูรณะ (วัดช้างไห้) วัดบันลือคชาวาส (วัดช้างไห้ตก) หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดท่านอง” อดีตพระเกจิดังในพื้นที่ พลับพลาที่ประทับรัชกาลที่ 7 มัสยิดนั่งมุดดิน (มัสยิด 300 ปี) เป็นต้น ซึ่งสถานที่ดังกล่าวล้วนแล้วแต่แฝงด้วยประวัติศาสตร์และความงดงามตามงานศิลป์ ในการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นอีกความสำคัญหนึ่งของการท่องเที่ยวชุมชนในปัจจุบัน ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ และกลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.1 การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

จากการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว 7 ด้านดังนี้

5.1.1 การวางแผน การจัดทำแผนเป็นความสำคัญในระดับแรกของการบริหารจัดการซึ่งจากการศึกษาพบว่า ชุมชนหลายแห่งได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในระดับต้น คือเพื่อเป็นการรับฟังข้อเสนอแนะความต้องการของคนในชุมชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และชุมชนบางพื้นที่ได้มีการพูดคุยทบทวนประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อผลักดันให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว หากแต่จุดสำคัญจากการศึกษาพบว่า ชุมชนหลายแห่งยังขาดการวางแผนในเรื่องการส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้เยาวชน คนรุ่นใหม่ไม่มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน ทั้งนี้รวมถึงการวางแผนงานในภาพรวมระดับอำเภอยังขาดความเชื่อมโยงกับกลุ่มชุมชนหรือขาดการรวบรวมข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในจุดต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งความสำคัญตรงจุดนี้จะเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์

5.1.2 การจัดการ พบว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ดูแลกันเองโดยไม่มีงบประมาณหรือหน่วยงานของท้องถิ่นเข้าไปดูแลเท่าที่ควร โครงสร้างการทำงานจะเป็นการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบตามสมัครใจ ซึ่งในปัจจุบันการจัดการในบางชุมชนยังขาดการประชาสัมพันธ์ทั่วถึง ทำให้การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในการท่องเที่ยวชุมชนยังมีไม่มากพอที่จะเป็นแหล่งส่งเสริมรายได้หรือเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้การดำเนินงานจัดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนจะมีลักษณะเป็นการทำงานส่วนบุคคลหรือเป็นการเฉพาะเจาะจงบางกลุ่มคนที่สนใจในเรื่องนั้น ๆ เท่านั้น

5.1.3 การจัดการด้านบุคคลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า ภายในอำเภอโคกโพธิ์มีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน เช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว และกลุ่มรถจักรยาน ซึ่งเป็นเครือข่ายย่อยภายในชุมชนของตนเอง ซึ่งยังขาดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายใหญ่ในภาพรวมในระดับอำเภอเพื่อการผลักดันเป็นแผนที่ท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าในพื้นที่มีบุคลากรที่มีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว มีศักยภาพท้องถิ่นคอยให้บริการและมีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนต่าง ๆ อยู่อย่างพอสมควร จากข้อค้นพบดังกล่าวเป็น

ความน่าสนใจที่ควรมีการผลักดันพัฒนาบุคลากรโดยการฝึกอบรมด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยและศึกษาต่องานกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์วางแผนค้นหาเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5.1.4 การอำนวยความสะดวก พบว่า การอำนวยความสะดวกหรือการสนับสนุนส่งเสริมแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวยังพบได้ไม่มากนัก กล่าวคือ ในบริบทเชิงพื้นที่ชุมชนยังขาดการสื่อสาร ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง ขาดกลไกที่จะให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จึงส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะการทำงานเฉพาะกลุ่มผู้นำที่มีบทบาทในการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน อีกทั้งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ยังขาดการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลบันทึกหลักฐานอย่างเป็นทางการ หากแต่เป็นเพียงการบอกเล่าต่อ ๆ กันด้วยวาจาจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้ในมิติของการอำนวยความสะดวกที่ถือเป็นบริบทสำคัญในปัจจุบันคือ ชุมชนยังขาดการสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่ อีกทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการควรมีการอำนวยความสะดวกในการรับฟังข้อเสนอแนะที่ส่งผลให้ทุกคนช่วยกันดูแลรักษา และควรเชิญปราชญ์ชุมชนพร้อมด้วยนักวิชาการที่สามารถเล่าประวัติศาสตร์ของชุมชนมาให้ความรู้เพื่อชุดข้อมูลจะได้ถูกต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5.1.5 การประสานงาน พบว่าในลำดับต้นการประสานงานเป็นไปในลักษณะของการติดต่อสื่อสารกันในกลุ่มเล็ก ๆ ที่เป็นกลุ่มเฉพาะของตนเองเป็นหลัก มีบ้างในบางครั้งที่มีการติดต่อประสานงานกันระหว่างกลุ่มเช่นกรณีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเป็นการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการประสาน ทั้งนี้ยังพบว่าการประสานงานกับหน่วยงานราชการภายนอกมีการติดต่อสื่อสารอยู่บ้างในบางครั้งซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

5.1.6 การรายงาน พบว่าแหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการจัดทำรายงานอย่างเป็นทางการ หากแต่มีเพียงการวิพากษ์วิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูลกันเองในกลุ่มเพื่อเตรียมรับมือนักท่องเที่ยว รวมถึงมีการประเมินสถานการณ์และมองหาแหล่งจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนใหม่ ๆ เพื่อผลักดันสู่การเป็นจุดท่องเที่ยวทางชุมชน

5.1.7 การจัดสรรงบประมาณ พบว่าเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐให้การสนับสนุนงบประมาณด้านการบูรณะซ่อมแซม ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เสียเป็นส่วนใหญ่ หากแต่ในการสนับสนุนงบประมาณด้านการ

พัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน หรือการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนยังมีให้เห็นค่อนข้างน้อย หากแต่มีอยู่บ้างในบางแหล่งที่มีการวางแผนและจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยว

5.2 ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อย้อนรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ประชากรอำเภอโคกโพธิ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่ จำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 51.75 อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.50 รายได้ประมาณ 5,001-10,000 บาท จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 48.25 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 53.25 ซึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 ที่มีสถานภาพสมรส จำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 63.75 และมีสถานภาพโสด จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.25 และนับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 357 คน คิดเป็นร้อยละ 89.25 ในการศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อย้อนรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พบว่า

5.2.1 ข้อมูลความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุที่จะรวบรวมไว้ในแหล่งเรียนรู้ชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 3.82; SD = 0.96) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามรู้จักโบราณสถานที่สำคัญเป็นอันดับแรก อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 3.94; SD = 0.93) รองลงมาคือมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถาน และสามารถถ่ายทอดให้แก่นักท่องเที่ยวได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 3.91; SD = 0.95)

5.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 3.37; SD = 1.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ (Participation in Benefit Sharing) และมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) เป็นอันดับแรก อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 3.47; SD = 1.16) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X}$ = 3.36; SD = 1.11) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) อยู่ในระดับ

ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.29$; $SD = 1.07$) และอันดับสุดท้าย คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.26$; $SD = 1.09$)

5.2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.05$; $SD = 0.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนของประชากรในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นอันดับแรก คือ ปัจจัยด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.13$; $SD = 0.82$) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.11$; $SD = 0.83$) ปัจจัยเสริมในการดำเนินกิจกรรม ปัจจัยด้านอาคารสถานที่และปัจจัยด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.06$; $SD = 0.88$) และอันดับสุดท้าย คือ ปัจจัยด้านคนในชุมชนและปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.03$; $SD = 0.83$) ปัจจัยด้านทรัพยากรสารสนเทศและความรู้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 4.01$; $SD = 0.85$) และปัจจัยด้านโครงสร้างและการบริหารและปัจจัยด้านกิจกรรมและบริการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.99$; $SD = 0.78$) ตามลำดับ

5.3 ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีได้ดังนี้

จากการศึกษาใน 2 ประเด็นที่กล่าวผ่านมาแสดงให้เห็นได้ถึงบริบทการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้และปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้จากสาระสำคัญดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ให้เห็นได้ถึงปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 4 ด้านดังนี้

5.3.1 ด้านบริบทและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นได้ว่า บริบทชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้มีหลายชุมชนได้นำทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้เกิดคุณค่าในสายตาของนักท่องเที่ยว อาทิ พิพิธภัณฑ์การระลึกลายยอดเรือโบราณ ม. 1 บ้านกะเอย๊ะ เป็นการจัดการดูแลโดย

คนในชุมชน และ มีศิลปวัฒนธรรมในชุมชน ได้แก่ มโนราห์ สี่ละ ดนตรีไทย เป็นต้น รวมถึงการที่ชุมชนให้ความสำคัญกับประเพณี เช่น งานชักพระ ประเพณีวันสงกรานต์ การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ เนื่องในวันสงกรานต์และสงกรานต์น้ำพอกทวดสี่พุม วันผู้สูงอายุ ลอยกระทง วันเข้าพรรษา และออกพรรษาของชาวพุทธ ส่วนชาวมุสลิมก็มีประเพณี กวนอาซูรอ เมลิด เป็นประเพณีที่สืบทอดกันยาวนาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว อยู่ในพื้นที่ อีกทั้งในส่วนของโบราณวัตถุในชุมชน ได้แก่ เมืองโบราณ มัสยิดโบราณ 300 ปี พลับพลาที่ประทับรัชกาลที่ 7 วัดช้างให้ วัดมะเดื่อทอง ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งกล่าวได้ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือปัจจัยพื้นฐาน ที่สำคัญที่เป็นส่วนเอื้อหรือผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมในการผลักดันเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชน หากแต่ความสำคัญอีกประการที่ควรได้รับการหนุนเสริมคือ การสร้างกลไก หรือกระบวนการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมในมิติ การสำนึกรักชุมชนและเป็นส่วนเพิ่มขยายการท่องเที่ยวในชุมชน

5.3.2 ด้านการมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นได้ว่า ในเชิงพื้นที่ยังขาดการมีส่วนร่วม แบบองค์รวม กล่าวคือ การขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ร่วมกับ หน่วยงานของรัฐ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาและโครงการต่างๆของชุมชนยังขาดความ ต่อเนื่องและไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ภาพของการมีส่วนร่วมมีเพียง การรวมกลุ่มกันของประชาชนกลุ่มย่อยในพื้นที่ เช่น กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นการรวมกลุ่มที่มีเป้าหมายเพื่อมาพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดำเนินไปได้อย่างลุล่วง ตามแนวทางหรือเป้าหมายที่วางไว้ ด้วยนัยดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นได้ว่าคนในชุมชน มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทั้งนี้ข้อมูลจากประชาชนกลุ่มตัวอย่างยังแสดงให้เห็น ได้อีกว่า ประชาชนในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีส่วนร่วมในการร่วมรับผล ประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลแสดงความคิดเห็น เป็นอันดับแรกอยู่ใน ระดับมาก

5.3.3 ด้านการจัดการ ผลการวิจัยพบว่า การนำสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนเข้าสู่ ระบบการจัดการ สร้างคุณค่าและมาตรฐานการบริการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยที่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเอง และสามารถดำรงอาชีพหลักของตนเอง ไว้ได้ โดยที่การท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นไม่ส่งผลกระทบ หรือทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน

รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวยังได้รับผลตอบแทนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันอย่างเป็นรูปธรรม มีการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการลดการก่อของเสีย ใช้พลังงานทดแทน เช่น การคัดแยกขยะ อีกทั้งยังพบว่าผลการสอบถามกลุ่มตัวอย่างในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัจจัยด้านงบประมาณ คือ การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน คือ ผู้นำให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้ชุมชนและปัจจัยด้านบุคลากร คือ ควรมีบุคลากรประจำที่ทำงานเต็มเวลา

5.3.4 ด้านการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนควรมีการสร้างแนวทางส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ด้วยเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนจากกิจกรรมโครงการพัฒนาชุมชน/แหล่งเรียนรู้ จนไปสู่กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวจากสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชนอันร่อยประวัติศาสตร์ ประกอบกับการให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่แท้จริงของคนในชุมชน และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่และสร้างความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

6. สรุปและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)

จากการวิเคราะห์การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

6.1 การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันร่อยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ข้อค้นพบสะท้อนได้ว่า ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนต้องสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหามาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง ที่เชื่อมต่อกับทิศทางการแก้ไขปัญหา

โดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวนอกบ้านให้ข้อเสนอแนะว่าผู้นำควรสนับสนุนให้เยาวชนชนภายในหมู่บ้านให้มีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยว (สายสุตา ปันตระกูล, 2563) อีกทั้งการพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุด เช่นเดียวกับ Greg Richards (2018) ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การทบทวนงานวิจัยและแนวโน้มล่าสุด พบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย้อนรอยประวัติศาสตร์มีการเติบโตอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านต่างๆ เช่น การบริโภคทางวัฒนธรรม แรงจูงใจทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์มรดก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมานุษยวิทยา และความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวย้อนรอยประวัติศาสตร์ ควรมีการสร้างสรรสภาพแวดล้อมให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงบรรยากาศของสังคมนั้นอย่างแท้จริง จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่หลงใหลความตื่นเต้นในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ประวัติศาสตร์ และประเพณีของชุมชนนั้น ๆ การนำประสบการณ์ทักษะในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดย (1) การออกแบบกิจกรรมที่เน้นสร้างความสนุกสนาน (2) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ (3) การออกแบบภูมิทัศน์บริการและการส่งมอบบริการแก่นักท่องเที่ยว (4) การสร้างอัตลักษณ์และการจัดการวัฒนธรรม (5) การส่งมอบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตปัจจุบัน (ฐาปกรณ์ ทองคำนุชและคณะ, 2563)

6.2 ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อย้อนรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัจจัยด้านงบประมาณ คือ การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับ Pius Siakwah และคณะ (2020) ได้ศึกษาธรรมชาติของการท่องเที่ยวและการบรรลุเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในแอฟริกา

พบว่า การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาหากมีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระหว่างประเทศ รัฐบาล ภาคเอกชน และท้องถิ่นในการกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วมบนพื้นฐานความยุติธรรม ความไว้วางใจร่วมกัน และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เท่าเทียมกัน ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน คือ ผู้นำให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของแหล่งเรียนรู้ชุมชนและปัจจัยด้านบุคลากร คือควรมีบุคลากรประจำที่ทำงานเต็มเวลา ซึ่งจากการศึกษาของ ญาณธร เขียรถาวร (2560) การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการติดตาม และประเมินผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด โดยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลค่าใช้จ่ายในกิจกรรม/โครงการสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการเสนอความคิด โดยการมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม มีความสำคัญมากที่สุด ลำดับถัดมา คือ ด้านการร่วมตัดสินใจ โดยมีโอกาสได้ลงมติในการเข้าร่วมประชุมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีความสำคัญมากที่สุด และด้านการร่วมปฏิบัติโดยปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ หรือมาตรการในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งในงานของ Yerik Afrianto Singgalen, Gatot Sasongko, Pamerdi Giri Wiloso (2019) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค กรณีศึกษาในเขตตอนเหนือของฮัลมาเฮรา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้มาจากผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อำเภอ - ตำบล - หมู่บ้าน) องค์กรเยาวชนท้องถิ่นชุมชนผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคตอนเหนือของฮัลมาเฮรา ในขณะที่ข้อมูลทุติยภูมิ ได้มาจากสำนักงานโยธาธิการของเขตปกครองตอนเหนือของฮัลมาเฮรา ผลปรากฏว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับภูมิภาค ควรมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของสังคมควบคู่ (พลเมืองพล้ง) จึงถือได้ว่าแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ประสบผลสำเร็จในบริบทตอนเหนือของฮัลมาเฮรา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

6.3 วิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอรรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอรรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านบริบทและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ชุมชนได้นำทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาให้เกิดคุณค่าในสายตาของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาเพิ่มมูลค่า โดยกำหนดให้เป็นจุดน่าเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านงานศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นภาพวาด ภาพถ่าย ของเก่า ถ้วย จาน เป็นต้น อีกทั้งมีการสอดแทรกคำว่าแหล่งเรียนรู้ชุมชน มีกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้และดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว กลายเป็นกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต เป็นการใช้พื้นที่อันดีมาพัฒนาผ่านการประกอบสร้างกิจกรรม การแต่งกายแบบชุดพื้นถิ่น อาหารพื้นเมือง เป็นการสร้างอัตลักษณ์ ชุมชนไปสู่การผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมทำให้กลายเป็นสินค้าและสามารถจัดจำหน่ายเพื่อรับใช้ การท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านกระบวนการอนุรักษ์รวมถึงการนำรากเหง้าของคนมาพัฒนาชุมชนให้อยู่รอดโดยการใช้ทุนจากอดีต (สกวรัตน์ บุญวรรณ และ เกียรติวาท บุญปรการ, 2560) อีกทั้งในบทความของ Sojourner (2021) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และ ทำไม่ถึงควรสืบหารากเหง้าของคุณ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ คือ การเดินทางเพื่อสำรวจเรื่องราว ประวัติศาสตร์ และ บรรพบุรุษของผู้คนทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่นชาวอเมริกันผิวดำ เกาเซอร์ ในเซเนกัล และ เคปโคสต์ ในกานาเป็นตัวอย่างของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ทั้งสองประเทศเป็นจุดท่องเที่ยวยอดนิยม ซึ่งนักท่องเที่ยวมักเข้าไปมีส่วนร่วมกับการปฏิบัติแบบดั้งเดิม เทศกาล และศิลปะและงานฝีมือ ซึ่งพิธีกรรมศิลปะน่าจะเป็นตัวอย่างการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมมากที่สุด การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นการสำรวจตัวตนของจุดหมายปลายทาง ตัวตนสามารถมีรูปร่างได้หลายแบบ ตั้งแต่ภาษาไปจนถึงอาหารไปจนถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างขึ้น เอกลักษณ์ของจุดหมายปลายทางจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผู้คนและจุดหมายปลายทาง การยอมรับและให้เกียรติบรรพบุรุษและมรดก

ของประเทศจะเพิ่มเอกลักษณ์นี้ ผู้เดินทางที่ไปเยือนประเทศหนึ่งเพื่อทำความเข้าใจที่มาของพวกเขเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ภายนอกและเอกลักษณ์ของประเทศนั้น การตระหนักรู้ขึ้นเป็นการเพิ่มความเชื่อถือให้เกียรติ และความชื่นชมต่อประเทศอีกชั้นหนึ่งนั่นเอง 2) ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน ต้องการมีส่วนร่วมในการคิดวิธีกาและจัดการปัญหาเพื่อมาพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดำเนินไปได้อย่างลุล่วงตามแนวทางหรือเป้าหมายที่วางไว้ องค์การชุมชนและคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่กระบวนการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินและตรวจสอบอีกครั้ง ผู้นำของชุมชนมีวิสัยทัศน์ (ปณิษฐา ตาคำ, 2562) 3) ด้านการจัดการ การนำสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนเข้าสู่ระบบการจัดการ สร้างคุณค่าและมาตรฐานการบริการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเอง และสามารถดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ โดยที่การท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวยังได้รับผลตอบแทนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันอย่างเป็นรูปธรรม การดำเนินการเช่นนี้สนับสนุนแนวความคิดของ วารยาภา มิ่งศิริธรรม และรวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์ (2564) ที่กล่าวไว้ว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์คนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากเห็นว่าผลประโยชน์ที่ได้รับมีเพียงเจ้าของพื้นที่เท่านั้น 4) ด้านการเรียนรู้ ควรมีการสร้างแนวทางส่งเสริมและสนับสนุนด้วยเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนจากกิจกรรมโครงการพัฒนาชุมชน/แหล่งเรียนรู้ จนไปสู่กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวจากสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชนอันร่อยประวัติศาตร์ ประกอบกับการให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่แท้จริงของคนในชุมชน และสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชน ผลการวิจัยประเด็นนี้สอดคล้องกับงานของ ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น และคณะ (2564) พบว่า แหล่งเรียนรู้หรือสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีลักษณะให้ความรู้และสร้างประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของชุมชน ผู้วิจัยได้พัฒนาการเข้าชมกระบวนการผลิตกาแฟในขั้นตอนต่าง ๆ ในสถานที่เหล่านั้นและร่วมทำกิจกรรมทาง

การท่องเที่ยวเช่น ไร่กาแฟ โรงคั่ว ร้านกาแฟ ไร่เกษตรผสมผสาน ไร่เมี่ยง และโฮมสเตย์ เป็นต้น ถือเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้นใหม่ในชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ และเข้าถึงความเป็นชุมชนผู้ปลูกกาแฟและจัดเป็นส่วนหนึ่งในเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงกาแฟของจังหวัดลำปาง

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อนั้น ทำให้เห็นว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อย้อนรอยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ควรเริ่มจากการสำรวจทางกายภาพ ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว และการจัดสรรผลประโยชน์สู่ชุมชน รวมถึงมาตรการการป้องกัน กฎกติกา ควรมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย หลังจากมีการจัดกิจกรรมควรมีการประเมินผล เพื่อเป็นการทบทวนการปฏิบัติงานและป้องกันความบกพร่องไม่ให้เกิดซ้ำ การที่ชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และดูแลรักษาทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรมีแนวทางการอนุรักษ์ และการติดตามและประเมินผลกระทบ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป (ทนงศักดิ์ เอ็งฉ้วน และคณะ, 2563)

7. ข้อเสนอแนะ (Suggestion)

7.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1.1 ประชาชนในพื้นที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนควรให้ความสำคัญกับการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยการแสวงความรู้เพิ่มเติมเรื่องการทำแผนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นระบบและควรมีกิจกรรมการประสานงานเป็นเครือข่ายร่วมกันโดยดำเนินงานกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

7.1.2 ผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้ในเบื้องต้นชุมชนอาจหาแกนกลางในการจัดกิจกรรมเพื่อประสานความคิดสลายความต่างทางวัฒนธรรมและศาสนา รวมถึงผลานความต่างระหว่างวัย โดยการค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ของแต่ละชุมชนร่วมกัน

7.1.3 ชุมชนควรสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานของการท่องเที่ยวชุมชนผ่านงานศิลป์ที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและควรมีกระบวนการสืบสานถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนรุ่นหลังให้สืบต่อไป

7.1.4 ทางวิชาการ ควรศึกษาแผนพัฒนาชุมชน การสร้างเครือข่าย และวิธีการพัฒนาบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อนำมาเปรียบเทียบและนำมาเป็นตัวอย่างที่ดีของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ดีต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 ควรศึกษาประเด็นการขับเคลื่อนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันรวยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี สู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ

7.2.2 ควรศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอันรวยประวัติศาสตร์ผ่านงานศิลป์ ในพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ และพื้นที่อื่น ๆ ภายในจังหวัดปัตตานี

8. กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณบำรุงการศึกษา งบประมาณรายได้คณะวิทยาการจัดการ ประจำปีงบประมาณ 2565 ภายใต้โครงการส่งเสริมการวิจัย งานสร้างสรรค์ และนวัตกรรมเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ศิษฏ์วัช มั่นเศรษฐวิทย์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ขอขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

9. เอกสารอ้างอิง (References)

- กรกฎ แพทย์หลักฟ้า, พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ และสาธิต ทิมวัฒนบรรเทง. (2559). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. 8(2), 7-18. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/irdssru/article/view/214432/149273>
- ญาณธร เขียรถาวร. (2560). การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อำเภอสรคบุรี จังหวัดชัยนาท. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี – บทความวิจัย, 11(2), 293-308. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/humanjubru/article/view/242053/165950>
- ฐาปกรณ์ ทองคำนุช เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์ และอรรธรณ ศิริสวัสดิ์อภิขยกุล. (2563). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยด้วยแนวคิดพิพิธภัณฑสถานปลายทาง.วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 15(1), 38-52. <http://grad.vru.ac.th/pdf-journal/JourTs1-15-1/4. ฐาปกรณ์ ทองคำนุช 38-52.pdf>
- ทองศักดิ์ เอ่งฉ้วน และ อรอนงค์ เขียบแหลม. (2563). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 9(3), 340-351. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/213540/169350>
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2543). พรหมแดนความรู้ด้านการวิจัยและสถิติ. เนาวรัตน์ พลายน้อย,ชัยยันต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และจุฑามาศ ไชยรบ (บรรณาธิการ), (139-140) ชลบุรี : วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ปณิษฐา ตาคำ. (2562). การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านห้วยเตย อำเภอข้าสูง จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิชาการธรรมทรศน์, 19(2), 203-214. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/download/169630/139566/607780>

- ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น เพียงกานต์ นามวงศ์ และ ศิริขวัญ ปัญญาเรียน. (2564). การจัดการแหล่งเรียนรู้บนเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงกาแฟ: กรณีศึกษาชุมชนในตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี รัชชังคม, 7(2), 1-15. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/DRURDI/article/view/253609/170404>
- วรายาภา มิ่งศิริธรรม และรวีวรรณ โปยรุ่งโรจน์ (2564). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา. 11(1), 38-49. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/245798>
- สกวรัตน์ บุญวรรณ และเก็ดดา บุญปรากการ. (2560) พื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า : การประกอบสร้างอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยววิถีลือหาดิต. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 12(1), 61-78. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yrhuman/article/view/128497/96582>
- สมจิตร์ อินทมนโน และปาริชาติ วิสุทธีสมาจาร. (2557). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. การประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557. (230-235). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- สายสุตา ปันตระกูล. (2563). การจัดการแหล่งเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านศาลาดินจังหวัดนครปฐม.วารสาร มทร.อีสาน, 19(1): 95-107
- สำนักงานสถิติจังหวัดปัตตานี. (2563). สถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2565, จาก : http://pattani.nso.go.th/images/attachments/article/339/1-63_compressed.pdf
- Greg Richards. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. Journal of Hospitality and Tourism Management, 36, 12-21. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1447677018300755>

- Pius Siakwah, Regis Musavengane & Llewellyn Leonard. (2020). Tourism Governance and Attainment of the Sustainable Development Goals in Africa. *Journal of Tourism Planning & Development*. 17(4): 355–383. ISSN: (Print) (Online) Journal homepage: <https://www.tandfonline.com/loi/rthp21>
- Selvi, A. F. (2019). Qualitative content analysis. In the *rutledge handbook of research methods in applied linguistics*. London: Routledge. https://www.researchgate.net/publication/346009230_Qualitative_Content_Analysis
- Sojourner. (2021). Heritage Tourism and Why You Should Trace Your Roots [Online]. From: <https://sojournies.com/heritage-tourism/>. Retrieved on June 20, 2023.
- Yerik Afianto Singgalen, Gatot Sasongko, Pamerdi Giri Wiloso. (2019). Community Participation in Regional Tourism Development: A Case Study in North Halmahera Regency-Indonesia. *Journal of Insights into Regional Development*. 1(4): 317-333. https://www.researchgate.net/publication/337942169_Community_participation_in_regional_tourism_development_a_case_study_in_North_Halmahera_Regency_-_Indonesia